

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Didaktická kazuistika

Oxidace-redukce

VYUČOVACÍ PŘEDMĚT: Chemie (9. třída)

AUTOR: Marta Klečková

Katedra anorganické chemie, Přírodovědecká fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

Pro potřeby kazuistiky byl využit záznam výuky pořízený 14. 11. 2017 v 9. třídě ZŠ Spojenců, Olomouc, vyučující byla Mgr. Romana Hanzlíková. Studie byla realizována v rámci projektu CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660 *Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí*.

1. Anotace

1.1 Kontext výukové situace – cíl, téma, návaznost obsahu

Hlavní téma: Oxidace – redukce (oxidačně-redukční reakce) (3h)

Podtéma: Teorie – princip oxidace a redukce, oxidačně-redukční reakce

Podtéma: Využití oxidačně-redukčních reakcí v praxi

a) **Elektrolýza**

b) Galvanické články

Analyzována bude realizace demonstračního experimentu (elektrolýza roztoku CuCl_2) s vysvětlením aplikace teoretických poznatků oxidace-redukce

1.2 Didaktické uchopení obsahu – činnosti učitele a žáků

Zahájení hodiny.

Opakování učiva oxidace-redukce formou práce ve skupinách.

Žáci vytvoří čtveřice, učitel jim připraví na první lavici papíry s písemným zadáním 4 oxidačně-redukčních rovnic, které ve skupině řeší. Učitel prochází třídou a letmo kontroluje práci žáků, odpovídá jim na několik dotazů. Po zpracování odpovědí, žáci jednotlivě kontrolují správnost odpovědí s řešením, které mají k dispozici opět na první lavici. Skupina žáků, kteří mají vše vyřešeno správně, obdrží známku – malou 1.

Nové učivo Elektrolýza.

S využitím PP prezentace, která obsahuje schéma uspořádání aparatury a animovaný průběh elektrolýzy roztoku CuCl_2 , učitel vysvětlí princip elektrolýzy a poté provede demonstrační experiment. Před provedením experimentu, učitel vyzve žáky, aby se přesunuli k velkému demonstračnímu stolu. Několik žáků je zapojeno do sestavení aparatury a realizace experimentu. Probíhající změny při elektrolýze žáci sledují, diskutují a zapisují dílčí reakce oxidace, redukce na tabuli. Učitel pak znovu vysvětlí a shrne za aktivní spolupráce žáků oxidačně-redukční děje probíhající při elektrolýze, které konfrontují s výsledky reálného experimentu – vyloučí se červená Cu a je cítit unikající chlor.

Na závěr si žáci provádí zápis nového učiva do sešitu s využitím PP prezentace a tím je současně provedena rekapitulace nových pojmů.

2. Analýza

2.1 Strukturace obsahu – rozbor s využitím konceptového diagramu

Tematická vrstva zahrnuje běžné pojmy, které žáci znají: baterie (zdroj el. energie), kovové vodiče, elektroda uhlíková, roztok.

Konceptová vrstva zachycuje odborné koncepty s relativně vysokou úrovní obecnosti. Využívá jazyk oboru. Pojmy: vedené elektrického proudu roztokem soli, elektrolyt, anoda, katoda, oxidační číslo, oxidace - redukce.

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**
reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

Kompetenční vrstva se zaměřuje na rozvoj žákových kompetencí během činnosti.

Kompetence k řešení problému (žáci sledují vyloučení červené mědi a cítí chlor), kompetence komunikativní (žáci diskutují o pozorovaných změnách probíhajících na elektrodách), kompetence k učení (žáci zapisují pomocí chemické rovnice dříve pouze slovy popsané děje).

Zápis části vyučovací hodiny chemie – ZŠ Spojenců, Olomouc, 9. třída, Mgr. Romana Hanzlíková, 17:45-24:15.

stopáž min.		Transkript (slovní přepis výuky v dané minutě vyučovací hodiny)
17:45		Nová látka
	U	Tak, v minulé hodině jsme dokončili jedno téma, redoxní reakce a začali jsme nové téma, bavili jsme se?
	ŽŽ	...o elektrolýze.
18:05	U	Výborně, bavili jsme se o elektrolýze. Tak, zapamatovali jste si, co je to elektrolýza? Co to je elektrolýza? Souvisí to nějak s redoxními reakcemi. (Souvisí to nějak s redoxními reakcemi.) ...co jsme si napsali.....
		<i>(pouští dataprojektor umístěný na okně)</i>
	Ž	...něco s taveninou.
18:35	U	Ano, je to něco s taveninou nebo?
	Ž	?
	U	...tavenina nebo roztok...
	Ž	...volné ionty...
18:46	U	Volné ionty, ano. Co se děje s volnými ionty?
18:52		<i>(pouští prezentaci)</i>
	U	Ukáži svoji.....? Tak, není vidět?
		<i>(zatahuje žaluzie)</i>
19:22	U	Tak, máme nějakou taveninu, tady na tom obrázku roztok. Co jsem tam dala teď? <i>(animace v prezentaci)</i>
	Ž	Elektrody.
19:30	U	Tak, výborně, uhlíkové elektrody. Tak teďka....?
	Ž	?
	U	Ano, tak zdroj stejnosměrného proudu
	ŽŽ	?
	U	Co se tam změní?
	ŽŽ	?
	U	Ano, ty elektrody se začnou nabíjet a ty volné ionty, které tam vznikají, se dají do volného pohybu <i>(animace v prezentaci)</i> Tak, jak se nazývají ionty, které tam vznikají? Tyhle ty jsou???
	ŽŽ	...záporné...
	U	Ano. Jak se nazývají? Kláro!
	Ž	Záporné.
	U	Jak se nazývají?

	Ž	Anionty.
	U	Výborně. Tyhle jsou?
	ŽŽ	Kationty.
20:15	U	Ano, kationty. Kladné kationty. Toto je co?
	Ž	Anoda.
	U	Hmm. A tam?
	Ž	Katoda.
20:25	U	Hmm, tak, výborně. No, my si teď ukážeme, to co jsem vám ukázala, na konkrétním příkladu. Pojďte za mnou.
		<i>(žáci se přesouvají ke katedře)</i> <i>(učitel porovná pomůcky a připraví demonstrační pokus, žáci poblíž, asistují)</i>
2XXX	U	Tak co tady mám? Tak co tady mám?
	Ž	Zdroj, elektrody.
	U	Ano, zdroj, elektrody, vodiče. <i>(učitel ukazuje prachovnici s CuCl₂)</i> Chlorid měďnatý, tady roztok chloridu měďnatého <i>(ukazuje baňku s modrým roztokem)</i> Zapiš roztok chloridu měďnatého.
	Ž	<i>(žák píše na tabuli CuCl₂)</i>
	U	Zkontrolujeme. Tak, ano. Já ten roztok neboli elektrolyt naleji do této vany. Mám zdroj, jak vidíte, tady je. Tady je co? Ten žlutý drát?
	Ž	Plus.
	U	Plus připojíme k elektrodě. Na druhé straně mám?
	Ž	Mínus.
23:15	U	Připojím, elektrody se budou nabíjet. Kladná je?
	ŽŽ	Anoda.
	U	Katoda je jaká?
	Ž	Záporná
	U	Záporná, přitahuje kladné kationty. Ano. Katoda přitahuje kationty. Anoda přitahuje anionty. Tak. Ty pohyblivé ionty začnou?
24:03		<i>(pouští dataprojektor – prezentaci)</i>
	U	<i>(učitel píše na tabuli CuCl₂)</i> Pojďte napsat, jaké ionty tam vznikají. Tak jaké ionty tam budou vznikat? Jaké ionty? Co vznikne z mědn.....??? Co teď s tím? Chlorid měďnatý, jaké ionty?
	Ž	...kladné.
	U	Ano, jaké kladné? No?
	Ž	Cu ²⁺

	U	Cu plus 2, proč se bojíte? Tak (<i>ukáže na Cl^{-}</i>)
	Ž	Záporné.
	U	Záporné. Jaký bude náboj?
	Ž	Mínus.
	U	Mínus. A kolik jich tam bude?
	Ž	Dva.
25:03	U	Dva. cítíte chlor? Takže katoda je záporná elektroda. (<i>píše na tabuli $K^{-} A^{+}$</i>) Anoda je elektroda kladná. Jaké ionty půjdou ke katodě? Ty měďnaté. Co se tam bude dít? (<i>ukazuje na K^{-}</i>) Co myslíte, že se se tam bude dít? Takže ty kladné (<i>píše Cu^{2+}</i>) Co se tam bude dít? Má záporný náboj.....
26:09		(<i>pustí obrázek z dataprojektoru</i>)
	U	Tak, znovu (<i>pustí obrázek prezentace</i>). Tyto ionty tam vznikají. Anoda je kladná, katoda je záporná. Ionty měďnaté, ionty chloridové. Teď se začnou pohybovat. Kterým směrem teda? My jsme si řekli, že k záporné.....měďnaté. Co se asi stane? Co by tam mohlo vznikat? Hmm? Co by tam mohlo vznikat, měďnaté ionty budou?..... Co si ty měďnaté ionty vezmou?
	ŽŽ	... elektrony
	U	Výborně. Měďnaté ionty si vezmou elektrony. Takže.....?
	Ž	Měď.
27:17	U	Půjdeme se podívat..... Já tady poprosím, uvolni tu elektrodu.
		(<i>učitel a žák uvolňují elektrody z aparatury</i>)
	U	Něco cítíte? Nejde to? (<i>učitel pomáhá žákovi uvolnit jednu z elektrod</i>) Tak. Co mi to tady vzniká? (<i>ukazuje elektrodu žákům</i>) Pojďte blíž.
	ŽŽ	Měď.
	U	Ano měď. Jakou má barvu?
	Ž	Červenou.
	U	Červenou, hnědou. Tady vzniká měď. Co vzniká na té druhé elektrodě? Co cítíte? Co tam vznikalo – chlor. Ano, cítíte chlor. Na druhé elektrodě vzniká chlor. Vy víte, že chlor se nevyskytuje jako atom.
	Ž	Jako molekula.
	U	Ano, přesně tak. Vyskytuje se jako molekula. Takže, na záporné elektrodě se vylučuje měď. Kationty měďnaté přijímají elektrony z té katody a vylučuje se měď.

		Kdybych to napsala, co tam probíhá za chemickou reakci? Měďnaté a vylučuje se měď? Jak se změní oxidační číslo té mědi? Jaké oxidační číslo má tato měď? <i>(drží v ruce elektrodu pokrytou mědí)</i> No? Nahlas! Nahlas! Nebojte se!
	Ž	Nula.
	U	Nula. Ano. Takže, pak dva na nulu!?
	Ž	Redukce.
	U	Ano, redukce. Co se děje na té druhé elektrodě? Co se tam změní? Hmm. Vznikají molekuly chloru. Tady jsme měli měď, tady molekuly chloru. ten chlor jste cítili, ti co jste byli na kraji. <i>(pouští prezentaci – animaci)</i>
	U	Jednotlivé ionty se pohybují a tvoří se molekuly chloru. Ano? Na katodě: $\text{Cu}^{2+} + 2\text{e}^- \rightarrow \text{Cu}^0$ Měď přijme dva elektrony.
30:26	U	Vrátíme se do lavic. <i>(žáci se v klidu, spořádaně přesouvají do svých lavic)</i>
	U	Tak.....uhlíková..... <i>(učitel ukazuje žákům postupně různé elektrody)</i> Elektrody mohou být z různých materiálů, takže třeba... Co to je? No?
	Ž	Hliník.
	U	Hliník. <i>(ukazuje další elektrody)</i>
	ŽŽ	Měděná.
	U	Ano, měděná. Tady máte třeba, váží.....Co by to mohlo být?
	ŽŽ	---železo.
	U	Železo ne. Někdo to tady říkal.
	Ž	Olovo.
	U	Ano Další elektrody mohou být z jiných materiálů ??????????
31:45	U	Nyní si otevřete sešity a napište si datum. <i>(žáci si zapisují do sešitu zapis - nové učivo Elektrolýza), učitel využívá PP prezentaci)</i>

U – učitel, Ž – žák, ŽŽ – žáci, nebo? – nesrozumitelná pasáž

3. Alterace (návrh na zlepšení výukové situace)

3.1 Posouzení kvality

Z průběhu vyučovací hodiny bylo poznat, že učitel zařazuje demonstrační experimenty velmi často. Žáci se velmi rychle přesunuli k pracovnímu stolu učitele, jeden žák pomáhal při realizaci experimentu s velkou jistotou, další žák zapisoval dílčí děje na anodě a katodě na tabuli, přičemž pohledem kontroloval probíhající děj v roztoku. Ostatní žáci diskutovali o správnosti zápisu. Demonstrační experiment byl vybrán velmi promyšleně, protože pomocí zřetelně probíhajících dějů žáků snadněji pochopili princip elektrolýzy. Komunikace učitele s žáky po celou vyučovací hodinu byla přátelská, přitom učitelka vystupovala energicky s přirozenou autoritou.

3.2 Návrh alterace a její přezkoumání

Projekt Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí
reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

Pokud by učitel neměl podmínky pro realizaci experimentu ve vyučovací hodině, lze zařadit videozáznam reálného pokusu elektrolýzy i s animací dílčích reakcí probíhajících na anodě a katodě, které by usnadnily žákům popis a následně chemický zápis oxidace (uvolnění elektronů) a redukce (příjem elektronů).

Psychologický pohled Romana Hanzlíková (9. tř. ZŠ), chemie

Silné stránky, pozitivní momenty: přirozená aktivující komunikace verbální i neverbální reagování na žáky, nápaditost. Dobrá práce kamery. Vhodná ukázková videokazuistika.

2:40.min: aktivace žáků směrem k tématu – vytváření skupinek – vzájemná kooperace, společné řešení témat.

8:25.min: pozitivní neverbální komunikace (úsmev, výraz tváře, naladění na žáka) při průběžné kontrole řešení témat

16:56.min: neverbální komunikace, naladění

18:24 - 18:37 .min: kombinace otázek a práce s interakční tabulí, názornost, práce s KONKRÉTNÍM příkladem, praktická ukázka

21:14: pojmenování toho co se děje

21:29: aktivační otázky vtahující do tématu, vedou k přemýšlení žáků, následně příjem sdělení vyučující, zapojení žáků do pokusu

31:42 – 43:00 min: zapsání tématu, shrnutí. Závěrečné opakování s aktivním zapojením žáků. Opakování tématu hravou formou – Křížovka – motivace žáků.

Speciálně-pedagogický pohled Romana Hanzlíková (9. tř. ZŠ), chemie

V rámci této videokazuistiky bych vyzdvihla především aktivizaci žáků a nutnost práce ve skupinkách, která dává prostor pro žáky se specifickými potřebami k minimalizaci důsledků jejich postižení vhodnou volbou „spolupracovníků“. Skupinové práci byla

Paní učitelka dobře a vhodně využívala jak verbální komunikaci se žáky (vhodné pro žáky se zrakovým postižením), tak také neverbální komunikaci (vhodné pro žáky se sluchovým postižením, ADHD, SPU).

Pro žáky s SPU, ADHD se jeví jako velmi vhodné výběr metody práce s interaktivní tabulí, kde je dána i praktická ukázka, atp. (toto není vhodné pro žáky se zrakovým postižením, pokud by tabule nebyla propojena s tabletem, ale zároveň je u ní výhodou možnost zvětšení písma i volba kontrastu textu).

Jako vhodná se jeví možnost / nutnost účasti žáků na pokusu, který byl předváděn u katedry.

P. učitelka velmi vhodně volí metody a formy práce i pro žáky se specifickými potřebami (samozřejmě by v případě jejich přítomnosti ve třídě bylo nutné upravit dle individuálních potřeb), ale je zde vidět

možnost vhodného nastavení aktivizace žáků, i jejich motivace a nadšení pro téma (např. křížovkou na konci hodiny).

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**
reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660